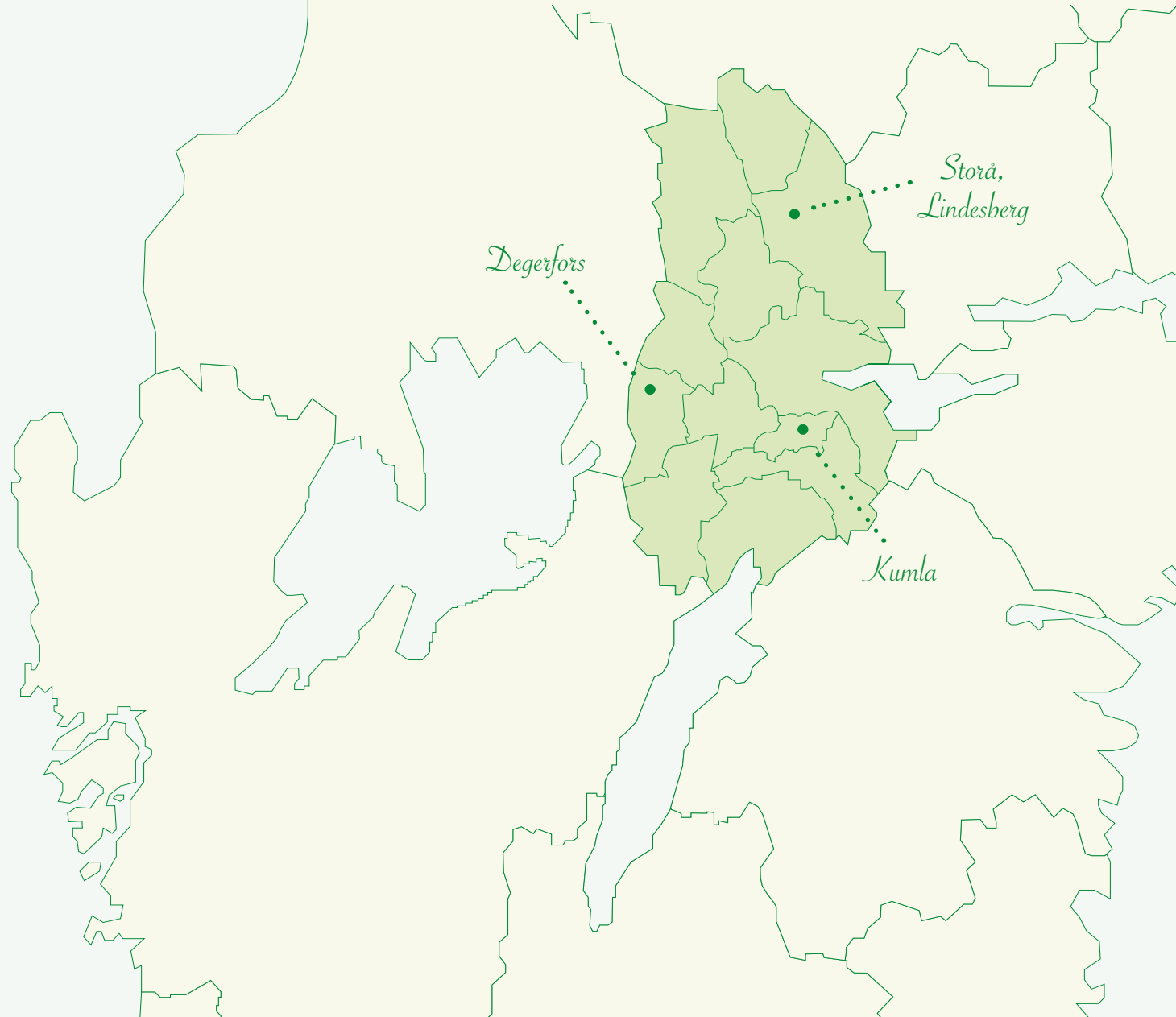

Bortom de blå bergen

Erfarenheter av deltagarbaserad konst som konstpedagogik

Bortom de blå bergen

Erfarenheter av deltagarbaserad konst som konstpedagogik

Innehåll

<i>Bortom de blå bergen</i> 2018–2020	2
Vad vi menar	5
Nya och långsiktiga strukturer	11
A–Ö: Insikter och tips	16
Erfarenheter från kommunerna	23
En lärares perspektiv	26
Open call	31
Upphovsrättsligt nyttjande	33
Samtycke om personuppgifter	35
<i>Bortom de blå bergen</i> i media	36
Projektorganisation	38

Projektår 1

Plats: Hällabrottet i Kumla kommun.

Jag är Stenart, Jelena Rundqvist och årskurs 3 på Tallängens skola.

Projektår 2

Plats: Gränseskogen, Storå och Stripa i Lindesbergs kommun.

tag mitt andetag iväg, Hanna Wildow och årskurs 7 på Storåskolan.

Projektår 3

Plats: Sveafallen i Degerfors kommun.

Den tredje sanningen, Rören/Johannessen och årskurs 3 och särskolan på Parkskolan, Strömtorpsskolan, Bruksskolan, Svartå skola och Åtorps skola, Degerfors kommun.

Bortom de blå bergen 2018-2020

2017 fick Konstfrämjandet Bergslagen ett regionalt uppdrag av Region Örebro län att utveckla konstpedagogiken i länet i form av ett treårigt utvecklingsprojekt. Konstfrämjandet valde att ta sig an uppdraget med avstamp i samtidskonsten och i samarbete med konstnärer med erfarenhet av deltagarbaserade praktiker. Utvecklingsprojektet *Bortom de blå bergen* skapades. Konstfrämjandet Bergslagen har projektlett och möjliggjort det konstnärliga arbetet i samarbete med tre kommuner i Örebro län: Kumla, Lindesberg och Degerfors. Samt i dialog och med stöd av Region Örebro län, som även står som projektägare.

Tre olika deltagarbaserade konstproduktioner, ledda av tre olika konstnärer/konstnärsgrepp, har avlöst varandra mellan 2018 och 2020 och har skett tillsammans med skolklasser i de tre kommunerna. En viktig strävan med projektet har varit att deltagarna ska uppleva sig själva som medskapare i det konstnärliga arbetet. Konsten har stora möjligheter att synliggöra den kreativa kraft och kunskap som finns hos barn och unga. Projektet tar avstamp i övertygelsen om att konstnärligt arbete har möjligheten att lyfta specifika lokala perspektiv och engagemang, och på så sätt bidra till en positiv och demokratisk samhällsutveckling. Därför är ett viktigt syfte med projektet att undersöka hur deltagarbaserat konstnärligt arbete kan visa på och bidra till att utveckla metoder för nya och långsiktiga strukturer för konstpedagogisk verksamhet. Ett annat syfte är att barn och unga, oavsett var i länet de bor, ska kunna ta del av samtidskonst och projekt som visar på konstens roll att lyfta utmanande samhällsfrågor. En viktig aspekt av projektet är att verka utanför storstäderna och istället skapa verksamhet på mindre orter som sällan nås av samtidskonst. I mer än sjuttio år har Konstfrämjandet varit övertygade om bildningens och konstens

roll och vill att alla ska ha tillgång till konst i ett jämlikt samhälle. *Konst för alla* är därför en devis som är hjärtat även i detta projekt.

Stenmöbler i Hällabrottet av Jelena Rundqvist och årskurs 3 på Tallängens skola.
Foto: Jelena Rundqvist

Projektets namn syftar på den blågröna slaggstenen, en restprodukt från järnbruket, som blivit kännetecknande för delar av området. Namnet syftar också på Kilsbergen, bergskammen som i folkmun fått namnet de blå bergen för sitt blåaktiga sken som uppstår under vissa ljusförhållanden, och som sträcker sig mellan de tre orterna i projektet. I projekten har lokala förutsättningar legat till grund för hur konstnärerna valt att ta sig an och rama in de platsspecifika undersökningarna som sedan tagit form tillsammans med barnen och ungdomarna i och om deras egen närmiljö. Kring *Bortom de blå bergens* fokusorter har bland annat bergshantering och järn-

bruk förekommit sedan medeltiden och starkt präglad förutsättningarna för både människa och miljö. Samtidigt blickar projektet framåt och bortom de blå bergen för att undersöka vilka specifika utmaningar regionens fysiska och sociala miljö står inför nu. Stor vikt har lagts vid att hitta passande konstnärer för de olika platserna och uppdragen. Genom en offentlig utlysning som spreds regionalt och nationellt kom en mängd spännande och välkvalificerade ansökningar in. Två konstnärer och en konstnärsduo valdes ut att arbeta med ett projekt vardera som löpte under ett år. Samtliga konstnärer är aktiva som samtidskonstnärer och har intresse och erfarenhet av deltagarbaserad praktik. Deras huvudsakliga fokus har varit att skapa möten, samtal, erfarenhetsutbyten och reflektion utifrån olika perspektiv, genom konstnärliga undersökningar och gestaltningar.

Tillgänglighet och långsiktighet är ytterligare ledord i projektet; metoder och tillvägagångssätt tillgängliggörs i länet och ger kommunerna verktyg som de kan använda sig av efter projektets slut. Under projektets gång har flera publika evenemang skapats på de tre orterna och lokala medier har följt projektet från start. Förhoppningen är att den här publikationen också kan bidra med inspiration och tips till kommuner, skolor och andra som är intresserade av att fler barn och unga ska få möjligheten att undersöka sin omvärld med hjälp av konst och deltagarbaserade projekt.

Vad vi menar när vi pratar om deltagarbaserade konstnärliga praktiker

Samtidskonstens självklarhet kan lätt tas för given av oss som arbetar inom fältet, men i realiteten finns mycket liten kunskap i samhället i stort om vad samtidskonst är och vad dess potential och möjligheter består i. "Vad målar du?" är troligtvis fortfarande den vanligaste frågan en konstnär får idag. Detta trots att samtidskonsten, som varit ett begrepp sedan sent 60-tal, spänner över en mängd olika medier förutom måleri och skulptur som till exempel installation, video, performance, textbaserade praktiker med mera. Samtidskonst som begrepp är dock i ständig förändring och inte helt entydigt. Det tolkas olika av olika individer och grupper. För vissa är samtidskonst helt enkelt den konst som skapas idag. Ibland beskrivs den som konst som lyfter viktiga frågor om samtiden, som diskuterar och problematiserar samhällsfenomen. Ibland definieras den som konst som börjar med en idé, som sedan får bestämma material och form. Nya tolkningar och uttryck läggs ständigt till.

Vi har bjudit in samtida konstnärer till *Bortom de blå bergen* som med sina praktiker rör sig mellan många olika uttryck, format och material. Deras praktiker skiljer sig åt men gemensamt för dem alla är att de arbetar med pedagogik som en integrerad del i sina konstnärliga undersökningar och att de alla har ett stort intresse för samarbeten. På olika sätt suddar de ut gränser mellan konstnär och betraktare och undersöker alternativa metoder till konventioner och hierarkier. Delaktighet och medskapande är nyckelord. Vad händer med den som tillåts vara delaktig? Vilka möjligheter uppstår i en delad kreativ process?

Deltagarbaserad konst är ett förhållningssätt till konstnärligt

skapande. Underkategorier som till exempel socialt engagerad konst, interaktiv konst och ”community-based art” finns också. Det som särskiljer den deltagarbaserade konsten från andra konstnärliga tillvägagångssätt och metoder är att den, som namnet redan avslöjar, involverar deltagare i den konstnärliga processen och att deltagare tillsammans med konstnären styr arbetets fortskridning. Till vilken utsträckning det sker varierar. För att ett konstnärligt uttryck ska kallas interaktivt kan det många gånger räcka med att det färdiga konstverket involverar en konstpublik på andra sätt än som en enbart betraktare, till exempel som en publik som med sin interaktion fullbordar verket i ett utställningsrum. Det som är viktigt för oss i det här arbetet är just att deltagarna blir medskapare i den konstnärliga processen. Att de blir aktiva subjekt och att de får agens, det vill säga en röst och en kraft som räknas. Deltagarnas bidrag ses som både värdefulla och centrala och något som tillsammans med konstnärens intentioner och konstnärliga ambitioner leder processen framåt.

En planerad öppen process är avgörande för att det ska uppstå ett genuint samarbete mellan konstnär och deltagare. Ett slutmål som definierats alltför tidigt i processen stänger möjligheterna för deltagarna att påverka arbetets utgång. Detta ställer höga krav på konstnären som ska skapa ett ramverk av konstnärligt hög kvalitet som knyter an till den specifika lokalitet och situation som projektet utgår från, men som inte har ett stängt resultat i sikte. Konstnären förväntas också vara en god pedagog som kan engagera deltagarna och få dem att känna ägarskap över projektet. Konstnären behöver hela tiden balansera mellan moment som involverar deltagarna och moment där den egna reflektionen står i fokus. Ett kritiskt analyserande görs av alla steg som tas, för att på bästa sätt ta vara på det som deltagarna bidrar med till processen. En stor del av arbetet för konstnären är också praktiska förberedelser inför varje

aktivitet, samt ett tidskrävande ihopsamlade/redigerings-
arbete/färdigställande av material som producerats gemensamt. Den öppna processen ställer även höga krav på projektledningen som både praktiskt och ekonomiskt måste planera för det oförutsedda. En öppen process med många inblandade innebär fler riskmoment än en process med tydligt definierad slutstation. Därför är projektet också en övning i tillit – mellan projektagare, projektledare, konstnärer, lärare, deltagare och övriga samarbetsparter. Här, som med i stort sett alla konstnärliga projekt som görs, är de ekonomiska resurserna knappa och både konstnärer, projektledare och involverade från region, kommuner och skola har begränsad tid till projektet med många parallella åtaganden. Alla inblandade behöver våga lita på varandra att projektet med gemensamma ansträngningar kommer landa väl, och att det som inte riktigt blev som tänkt kan fungera väl ändå, om än på annat sätt.

Inför varje delprojekt inom *Bortom de blå bergen* har förutsättningarna varit unika. Varje konstpedagogiskt projekt kräver givetvis en anpassning till deltagarna: deras ålder och tidigare erfarenhet, deltagargruppens storlek med mera. Men här ombads även konstnärerna att forma sitt arbete utifrån den specifika lokalitet och särskilda geografiska och kulturhistoriska sammanhang som varje projektår utgick från. En mängd aspekter var både nödvändiga och möjliga att väga in och krävde ett stort förankrande arbete på plats. Det arbetet påbörjades av projektledarna innan konstnärerna anlätades, men blev allt eftersom processen fortskred ett gemensamt arbete som delades mellan projektledarna och konstnärerna, för att ofta mer och mer bli del av det konstnärliga utforskandet. I ett arbete som detta är det en diffus gräns, och ibland ingen gräns alls, mellan vad som behöver göras för att få projektet att funka rent praktiskt, och vad konstnärerna vill undersöka, som en del av sin förståelse för sammanhanget och som leder både det konceptuella

och det praktiska arbetet vidare.

Ingen av konstnärerna kom från, eller bodde på, orterna de skulle arbeta i när de ansökte om att delta i projektet. Att som konstnär komma in från sidan, med en annan blick och erfarenhet kan göra det möjligt att lyfta det som det vanda ögat på platsen inte längre ser. Å andra sidan finns kunskaper och erfarenheter av miljö och sammanhang på plats som byggts upp över tid och som är ovärderliga. En viktig ambition med projektet var att låta olika erfarenheter mötas genom att också involvera andra lokala aktörer än skolan: individer och föreningar. Projektet försökte i största möjliga mån skapa förutsättningar för konstnärerna att vara på plats på orterna så mycket som möjligt. Lösningarna tog olika form de tre åren på grund av konstnärernas övriga åtaganden på hemorten, men också på grund av pandemin som under det sista projektåret vände upp och ner på både förutsättningar och möjligheter.

I arbetet med att lära känna den lokala geografien och kulturhistorien skapade konstnärerna utforskande aktiviteter i närmiljön för deltagarna. Genom aktiviteterna fick de unga inte bara rollen som deltagare utan ofta också som guider av sin närmiljö samtidigt som de lärde känna den på nya sätt. På så sätt uppstod även ett ömsesidigt kunskapsutbyte mellan konstnär och deltagare. Närvaro är alltså avgörande för den här typen av arbete. Men viktigt att komma ihåg är också att närvaro och deltagande är kvalitativt. Att vara på plats är inte synonymt med att vara närvarande. I ansökningar för ekonomiska medel att genomföra projekt för barn och unga är det ofta eftersökt att involvera så många deltagare som möjligt, men att ett visst antal unga tar del av ett projekt och är fysiskt på plats betyder inte att de på riktigt har tagit till sig något av det som gjorts. Projekt behöver byggas upp så att det är möjligt för både konstnär och deltagare att vara fullt närvarande i processen.

Hur görs det, under ”normala” omständigheter – och under en pandemi? Hur skapas ”närvarande närvaro”? Och hur uppstår en känsla av ägarskap hos deltagarna? I *Bortom de blå bergens* olika projekt blev det tydligt att en närvarande och engagerad mindre grupp indirekt involverar många fler i arbetet genom sina berättelser om projektet och genom att visa andra det som gjorts.

Filmspelning i Storå av *skogen behöver, jag* av Hanna Wildow och årskurs 7 på Storåskolan. Filmfotograf Adam Nilsson. Foto: Axel Öberg

Ett deltagande arbete behöver också materialiseras och få form. I mötet med samtidskonsten finns enorma möjligheter för deltagarna att få lära känna en mängd olika konstnärliga medium och uttryck. Under dessa tre projektår har barnen och ungdomarna fått utforska en mängd olika uttryckssätt – koreografi, skulptur, teckning, experimentellt skrivande och uppläsning, fotografi, film med mera. Workshopparna som letts av konstnärerna, ibland även tillsammans med andra inbjudna, har haft fokus på det under-

sökande. Det är en förflyttning från ett reproducerande förhållningssätt som kan råda när ungas konstnärliga undervisning ges fokus på teknik, färg och form. Workshopparna har skett genom ett kroppsligt görande och lärandet har vänt sig till hela kroppen, inte bara huvudet. En värdefull kontrast till den vanliga skolundervisning som har potentialen att engagera på djupare plan än genom stillasittande inläring i ett klassrum. Här finns också extra möjligheter att få med sig elever som har särskilt svårt med stillasittande koncentration. Att kunna integrera projektet med skolans undervisning så mycket som möjligt är eftersträvarsvårt och kultursekreterarna och kulturchefen i kommunerna vittnar om hur det bästa sättet att nå unga är att knyta konstnärliga projekt till skolan. Samtidigt har detta visat sig fungera mycket olika beroende på vilken årskurs projektet vänder sig till. I arbetet med en tredjeklass med klasslärare, som dessutom hade fokus på hembygd, fanns goda förutsättningar att integrera projektet i den vanliga undervisningen. I arbetet med en högstadielklass som har många olika ämneslärare och lektioner som avlöser varandra är det mycket svårare att frigöra längre tidsblock för projektet. Det är också en större utmaning att få en överblick över hur projektet på bästa sätt rent praktiskt kan samverka ämnesöverskridande med undervisningen och kombineras med en hårt pressad skolplan och betygskrav.

Som ung har det enorm betydelse att uppleva att det man tänker och gör är viktigt. Det är också avgörande för att kunna forma och omforma sin egen sociala och politiska verklighet. Vi hoppas och tror att erfarenheter från projekt som det här kan stärka deltagarna i den riktningen.

Nya och långsiktiga strukturer

2017 fick Konstfrämjandet Bergslagen ett regionalt uppdrag att utveckla konstpedagogiken i länet och initierade då utvecklingsprojektet *Bortom de blå bergen*. Syftet med projektet var att skapa nya och långsiktiga strukturer för konstpedagogisk verksamhet i hela Örebro län, en viktig del i den regionala handlingsplanen för bild och form som togs fram 2016 av Region Örebro län. Ulrika Stigbäck, utvecklingsledare bild och form på Region Örebro län, var ansvarig för att ta fram planen.

Ulrika, varför är det viktigt att satsa extra på konstpedagogiken i länet och vilket komplement kan den utgöra till skolornas bildundervisning?

Ulrika: Utvecklingsprojektet *Bortom de blå bergen* skapades med utgångspunkt i det regionala uppdraget om att stärka infrastrukturen inom bild och form i Örebro län. En viktig del var att den konstpedagogiska verksamheten i länet behövde stärkas för att ge fler möjligheter till konstupplevelser i länet. Ett regionalt uppdrag för bild och form i Örebro län med inriktning på konstpedagogisk verksamhet skapades och det uppdraget tilldelades Konstfrämjandet Bergslagen. Den konstpedagogiska verksamheten i länet är liten och att möjligheterna för barn och unga att möta professionell konst är begränsad och avhängig var man bor i länet. Det visar tidigare kartläggning av bild- och formområdet i Örebro län, dialogmöten, nätverksmöten och workshops med mera. Utifrån den situation som var 2016 kändes det viktigt att vi satsade extra på konstpedagogiken i länet och skapade det regionala uppdraget som ledde fram till samarbetet med Konstfrämjandet i projektet *Bortom de blå bergen*. Konstpedagogiken användas som ett verktyg för att undersöka frågor som berör företeelser i samhället. Till skillnad från

skolornas bildpedagogik där elever kan få större perspektiv på tillvaron genom att lär sig mer om bild och konst, oftast med fokus på teknik, färg, form och konsthistoria. Undersökandet är här det viktigaste och även det fria skapandet, till skillnad från skolans bildlektioner där eleverna blir bedömda och betygsätts utifrån förutbestämda mål.

Vad kan ett projekt som *Bortom de blå bergen* bidra med?

Ulrika: *Bortom de blå bergens* deltagarbaserade arbetssätt gör det möjligt för barn och unga att få vara delaktiga och att få ta plats. Metoden gör det möjligt för deltagarna att förstå och äga den kreativa processen som de är en del i. Att arbeta deltagarbaserat och ha utgångsläge i samtidskonsten skapar lärande i samspel med andra, som till exempel konstnären, elever, samarbetspartners, föreningar, etcetera. Samtidskonsten ger även möjligheter att arbeta pedagogiskt med frågor som involverar flera skolämnen. Genom projektet får fler barn och unga ta del av konst och samtidskonst och fler får möta professionella konstnärer. Konsten kan på så sätt bli betydelsefull för fler.

Vilka lärdomar har du själv gjort genom projektet?

Ulrika: En viktig lärdom är att vara flexibel och öppen för vilka vägar som projektet tar. Utifrån de förutsättningar som vi haft under dessa tre projektår har processerna och resultaten utformats på olika sätt varje år. I projektet har vi samarbetat med tre kommuner och således verkat på tre olika platser med olika lokala förutsättningar och som också har involverat olika grupper. Vi har arbetat med nya konstnärer för varje plats och år samt arbetat med olika åldrar på barn och unga i skolan. Allt detta kräver stor flexibilitet, lyhördhet och förmåga till samordning av alla som är involverade i projektet. Det har också blivit tydligt att förankring och förarbete, såsom personliga möten och samtal, på platsen tar mycket tid och

är viktigt att göra grundligt för att få ett bra resultat.

Vad tycker du har varit särskilt lyckosamt med projektet?

Ulrika: Det är fint att se omfattningen på kreativiteten och engagemanget i projektet hos de deltagande: barn och unga, lärare, konstnärer, kommuner/tjänstepersoner, samarbetspartners och projektledare. För de barn och unga som deltagit har projektet gett dem ett möte med konst och konstnärliga metoder som har bidragit till en unik upplevelse de bär med sig länge. Projektet har skapat stolthet hos de deltagande barnen och ungdomarna, där de har skapat tillsammans, fått bygga relationer och utbyta idéer. Genom den deltagarbaserade metoden och processen har barnen och ungdomarna blivit mer medvetna och lärt sig om platsens berättelse, historia och kulturarv. Istället för att vara passiva åskådare eller publik har de varit medskapare i en kreativ process. De här tre åren har sett lite olika ut och vårt sista år skiljer sig mycket från de två första åren på grund av den rådande pandemin. Exempelvis har det inte varit möjligt att genomföra lika många workshoppar tillsammans med konstnärerna och således har eleverna inte kunnat vara fullt så delaktiga i den kreativa processen detta år. Jag vill lyfta att projektet har lett till fortsättning och nya delar: till exempel har det kommit fram nya projekt, samarbeten och uppdrag ur det första projektåret med *Jag är stenart* och konstnären Jelena Rundqvist. Det är fint att se. Fint är också att vi kunnat skapa denna publikation så att fler ska kunna ta del av projektet och dess verktyg och metoder.

Vad har varit de största utmaningarna ?

Ulrika: En utmaning har varit arbetet med en regional konstpedagogpool. Enligt vår handlingsplan hade vi planerat för att skapa ett nätverk av konstpedagoger samt konstnärer och konsthantverkare där konstpedagogisk kompetens kunde utvecklas. Tanken var att

konstpedagogpoolen skulle fungera som en samlad aktör för uppdragsgivare att vända sig till. Inom ramen för *Bortom de blå bergen* genomförde vi träffar för regionala konstnärer med en ambition om att hitta en arbetsmodell för poolen. Deltagandet på träffarna har varit lågt och poolen kom inte fram till någon arbetsmodell. Flera konstnärer har varit intresserade av att vara med, men de har haft begränsat med tid för att delta regelbundet. Under det sista projektåret planerades att koppla in konstnärer med pedagogisk kompetens från närområdet i ett tidigt skede och på så sätt få ett lärande i arbetsmetoden. Därmed skulle det underlätta för skolor och konstnärer på plats att kunna fortsätta använda projektets arbetsmodell på egen hand men med andra resurser (till exempel via skapande skola) efter att projektet var avslutat. Dock har detta inte gått att genomföra som det var tänkt på grund av pandemin. Under de två första projektåren har lokala och regionala konstnärer bjudits in till workshoppar och föreläsning om projektet och den konstnärliga arbetsmetoden.

I vissa lägen under de tre projektåren har det behövts fler vuxna som kan assistera och hjälpa till i olika delar av projektet. Detta har dock varit svårt att veta och planera för i förväg.

En svårighet är att skapa långsiktiga strukturer efter projektets slut, utifrån den verksamhet som vi har bedrivit. En del i detta är förstas framtagandet av metodhandboken som vi kommer att sprida i länet. Vi önskar att fler barn och unga på andra platser och i andra kommuner får möjlighet att vara en del av deltagarbaserade konstnärliga metoder. En annan utmaning är att nå hela vägen med det regionala uppdraget och projektet. Det har inte varit möjligt att förverkliga alla delar och mål som vi satte upp för projektet och det regionala uppdraget.

Vad hoppas du projektet kan leda till på längre sikt?

Ulrika: Jag hoppas att vi genom detta projekt har bidragit till att utveckla och stärka den konstpedagogiska verksamheten i Örebro län. Att fler barn och unga i länet får möta konst! I förlängningen av projektet och genom metodhandboken så hoppas jag att det även kan skapa fler uppdrag/arbetsstillfällen för konstnärer som vill arbeta pedagogiskt i länet. Genom projektet och framtagandet av denna metodhandbok, hoppas jag att vi kan ge tjänstepersoner i kommuner och pedagoger i skolan verktyg och metoder som de kan använda efter projektets slut. Projektets metodhandbok kan också öka medvetenheten hos beslutsfattare och tjänstepersoner inom skola, kommun och region om hur man kan arbeta med deltagarbaserade konstnärliga processer och de möjligheter för barn och unga som detta kan ge.

En gemensam karta tar form inom projektet *Den tredje sanningen* i Degerfors. Foto: Signe Johannesson

A–Ö: Insikter och tips

Att vara ute i god tid

Projekt som detta behöver förankras i god tid. Framförallt i skolorna. När projektet kan haka i den ordinarie undervisningen blir det som allra bäst, men för att skolorna ska kunna planera sin verksamhet behövs god framförhållning. Förankra projektet innan föregående läsår slutar, eftersom det är då all planering för nästkommande år görs.

Barnkonventionen

Enligt Barnkonventionens 31:a artikel ska ”Konventionsstaterna respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations och fritidsverksamhet.”

Centrala frågeställningar

Gemensamt för alla tre projekten är närvaron av frågor om naturen och tiden – i relation till vår samtid. Sveafallen i Degerfors bildades under istiden, Lindesbergs gammelskogar har fått stå orörda i långa perioder, och i stenhuggeriet i Kumla finns också långsamheten inskriven. Hur kan vi läsa dessa platser utifrån människans förhållande till naturen idag?

Deltagande och dialog

De barn och unga som varit involverade i projekten har varit det som aktiva deltagare som bidragit till en gemensam dialog som formar processen och leder arbetet vidare. Dialogen är lika ofta fysisk och materiell som verbal.

Experimenterande

Ett undersökande konstnärligt arbete är ett experimenterande arbete. Att experimentera betyder att pröva, försöka, att omsätta i verklighet. Att praktisera. Och också att erfara.

Framhäva det lokala

Det unika finns i det lokala. Ta vara på den kunskap och erfarenhet som finns på platsen. En stor del av platsens inneboende kunskap kan bara nås genom personliga möten, samtal och samarbeten. Se och lyft det som finns på platsen.

Gemensamt genomförande

I ett individualiserat samhälle behöver vi börja öva tidigt på att samarbeta. Deltagarbaserat konstnärligt arbete ger en möjlighet att arbeta parallellt och tillsammans. Att gå in och ut i det enskilda och i det gemensamma och till slut landa i något som åstadkommit genom samarbete och gemensam ansträngning. I projekt som involverar skolan, men som står utanför den vanliga undervisningen, finns också möjligheter att bryta upp fasta grupper och skapa nya gruppkonstellationer och med det nya oprövade roller.

Hierarkier

Ett deltagarbaserat konstnärligt arbete bryter upp traditionella hierarkier där konstnären/pedagogen/den vuxne ledaren vet vägen och har svaren. Deltagarbaserade arbeten strävar efter att platta ut vedertagna hierarkier för att skapa delaktighet.

Inläring

Skolan idag är framförallt fokuserad på inläring som kretsar

kring att titta och lyssna, men genom praktiskt estetiskt undersökande kan undervisningen kompletteras med ett kroppsligt lärande. Att få med kroppen i lärandet ger inte bara utrymme för mer fysisk aktivitet och rörelse utan är också en möjlighet att nå djupare kunskaper. Inte minst för de elever som har svårt att koncentrerat sitta stilla och lyssna eller fånga upp fakta ur böcker.

Jag blir vi

Ett intresse för kollektiva processer finns hos alla medverkande konstnärer i projektet. Att arbeta kollektivt innebär för konstnären att släppa ifrån sig makt över skapandeprocessen och istället ingå i en process av ömsesidigt lärande.

Kommunikation

För konstnärerna innebär projektet ett deltidsarbete som sträcker sig över en lång tid och som kombineras med andra åtaganden. Även alla andra inblandade arbetar med detta som en del av en mängd andra åtaganden. Kommunikation mellan olika personer i projektet är en stor del av arbetet och sträcker sig över hela projektperioden, även mellan arbetsperioderna. Kommunikation och avstämningar är också arbete som behöver avsättas tid för, för alla parter. Det kan vara en god idé att diskutera vilka kommunikationskanaler som passar bäst i den aktuella gruppkonstellationen; när man förväntas vara tillgänglig och när man kan förvänta sig att andra är tillgängliga.

Lek

Alla konstnärerna i projektet har stimulerat deltagarna till lek och sett det som ett sätt att uppmuntra fantasin. Leken skapar lust att delta. Och i leken kan det oväntade och oförutsedda uppstå, viktiga kvalitéer i ett konstnärligt undersökande.

Mänskliga möten

Mötet är centralt i den här typen av arbeten. Möten mellan deltagare, mötet med en plats och civilsamhället. I mötet uppstår idéer och mötet utvidgar deltagarnas erfarenheter. Mötet med en publik är också viktigt och deltagarnas roll som förmedlare av konsten och dess idéer till familj och vänner spelar också en viktig roll, både för att tillgängliggöra projektet och för att sprida kunskap om konsten och konstens roll.

Närvaro

För att skapa kontaktytor och förankrade samarbeten är projektet uppbyggt kring att konstnärerna under en stor del av projektet bor på plats i området. Att konstnärerna befinner sig så mycket som möjligt på plats bidrar till projektets styrka, men kräver flexibla lösningar för att ta hänsyn till konstnärernas personliga livssituation om de vanligtvis bor på annan ort. Att hitta flexibla boendelösningar på plats som tillåter att konstnärerna kommer i perioder kräver sin research. Att budgetera för tillräckliga medel till uppehälle är inte att underskatta.

Offentlig utlysning

Konstnärerna anlitas till projektet genom ett open call - en offentlig utlysning som spreds nationellt. Vi bad bl a konstnärerna att kort redogöra hur de skulle vilja ta sig an projektet konceptuellt och metodologiskt samt beskriva sitt förhållningssätt till plats-specifikt deltagarbaserat processarbete.

Pedagogerna på skolan

Arbetet måste planeras olika beroende på om eleverna har klasslärare eller ämneslärare. I vårt arbete med lågstadielever kunde projektet på ett naturligt sätt verka ämnesöverskridande med hjälp av elevernas klasslärare. Det var också lättare att frigöra halvdagar

som helt ägnades åt projektet. I projekt med högstadieelever som har ämneslärare krävs att fler lärare involveras för att ta vara på projektets tvärdisciplinära kvalitéer. Flera lärares involvering krävs också för att skapa större tidsblock till projektet än de relativt korta lektioner som vanligtvis står på schemat.

Q&A: Frågor och svar

Frågorna är många, svaren lite färre, precis som det ska vara. Ett undersökande konstnärligt arbete svarar nödvändigtvis inte på frågor utan väcker nyfikenhet och lust att ställa nya frågor och fördjupa befintliga och nyväckta intressen.

Rörelse mellan platser

Arbete på mindre orter med begränsad kollektivtrafik kräver mycket planering kring logistik, om deltagarna ska förflytta sig i närområdet. Huruvida konstnärerna har körkort och tillgång till egen bil eller inte påverkar kostnader och möjligheter att ta sig runt i närområdet. Befintliga kommunikationssätt på platsen behöver också vägas in när man planerar budgeten för förflyttning.

Specificitet

Inget projekt är det andra likt. Förutsättningar skiljer sig åt. Allt är avhängigt platsen, närområdena med skolor, föreningar, samarbetsparter och kommunen samt inte minst, vilken konstnär som anlitas till projektet och deltagarnas ålder och förutsättningar. Det är tidskrävande att skraddarsy projekt, men det blir desto bättre när det finns möjlighet att göra det.

Tillit

Alla medverkande i alla projekten vittnar om vikten av tillit. Att lita på andra, och att uppleva att andra litar på en själv. Detta är särskilt viktigt i arbeten med öppen process, där slutmålet inte är helt definierat.

Utgångspunkt

Konstfrämjandet formulerade utgångspunkten för projektet, men konstnärerna fick stor frihet att formulera det konceptuella ramverket, struktur och upplägg.

Verktyg

Att skapa metoder och verktyg för deltagarbaserat arbete är ett mål med projektet. Verktygen som ges här kan kanske inte användas rakt av, men kan ses som inspiration och modifieras efter de egna specifika förutsättningarna.

Workshop

Det mesta av arbetet har skett i workshopformat. I workshop ges möjlighet för alla att bidra med kunskaper, erfarenheter och perspektiv. Noggrann förberedelse krävs som tar hänsyn till deltagarnas olika förkunskaper och förutsättningar.

X

X är det okända som ska utforskas och undersökas. Men också osäkerheter som behöver hanteras i ett öppet processbaserat arbete. X är det vi ännu inte vet, men också det som kommer att tillföra det unika, det som gör arbetet specifikt och speciellt. Tillförsikt och tålamod krävs när X sakta men säkert synliggörs.

Yrkesroll

Konstnärsyrket är mångfacetterat och sträcker sig över många olika kompetensområden. Konstnärliga praktiker ser också mycket olika ut. I de här projekten har deltagarna fått möjlighet att prova på en mängd olika aktiviteter, uttrycksformer och material, vilket synliggjort bredden på samtidskonst och konstnärlig verksamhet.

Zoom

Bortom de blå bergen har zoomat in på specifika platser i länet för att genom det specifika nå djupare kunskaper om historia och samtid genom praktiskt estetiskt arbete.

Årstider

Att arbeta på platser som vanligtvis inte används för konstnärligt arbete i grupp kräver extra planering och ett projekt som planeras långt i förväg behöver väga in årstiderna. Vilka aktiviteter kan göras utomhus, i vilka väder? Vilka aktiviteter behöver värme och tak över huvudet? När behövs tillgång till vatten och toalett?

Ägarskap

Att få deltagarna att känna ägarskap är ett av huvudmålen i den konstnärliga processen. I beskrivningarna av projekten i den här publikationen ger konstnärerna tips på hur de i sina projekt arbetat för att deltagarna ska känna ägarskap.

Öppen process

En planerad öppen process är avgörande för att det ska uppstå ett genuint samarbete mellan konstnär och deltagare. Ett slutmål som definierats alltför tidigt i processen stänger möjligheterna för deltagarna att påverka arbetets utgång.

Erfarenheter från kommunerna

Sofia Luthman, kulturchef, Degerfors kommun om förankring på plats och samarbete med skolor.

Då det här projektet initierades var det tänkt att de tre projekten i de olika kommunerna skulle löpa parallellt och Sofia, du förberedde för en projektstart mycket tidigare i Degerfors, än vad som i slutändan blev av. Du såg tidigt behovet av en lokal förankring på plats för ett projekt där varken projektledning eller konstnär sedan tidigare var verksam och du hade tänkt att anställa en lokal projektledare om 25 procent. Du hade också sett till att kulturskolans lokaler skulle vara tillgängliga för projektet. Organisatoriska och ekonomiska möjligheter saknades dock att driva de tre projekten parallellt, projektstarten i Degerfors dröjde och när projektet drog igång fanns inte längre de ekonomiska resurserna för er att anställa en lokal projektledare, eller tillgång till kulturskolans lokaler. *Bortom de blå bergens* egna projektledare fungerade istället som länk mellan konstnärer, skola och andra lokala aktörer, med stöd från dig. Du har lyft att det behövs strukturer i skolorna för konstpedagogiska projekt. Hur tänkte du kring den lokala projektledarens roll och vilken skillnad tror du att det gör om det finns en person på plats som fungerar som länk mellan projektledning, konstnär och lokala aktörer?

Sofia: Den lokala projektledaren som jag hade tänkt anställa var en pedagog på kulturskolan med bred erfarenhet och behörighet att undervisa i bild och form. Hennes uppdrag skulle bli att ansvara för att se till att alla förutsättningar fanns på plats, vilket jag tror är en framgångsfaktor. Det är inte lätt att komma fram till rätt person på skolorna och det är inte alltid informationen som ges till rektorer når rätt person i slutändan. Att frigöra tid på plats är viktigt och att samarbeta med en person som redan finns i organisationen förenklar arbetet.

Om projektet kunnat starta när det först var sagt hade konstnärerna förmodligen kommit till en helt annan kommun. Varje skolstadium borde ha en kontaktperson som är utsedd för kulturprojekt och konstnärliga aktiviteter. Själv hade jag kunnat göra mer, men inte med mina förutsättningar – vilket inte har med projektet att göra, utan med mitt uppdrag och arbetsbelastning. Bra med uppstarts- möten med rektorer, men sen kanske all information i alla fall inte nådde ut till pedagoger, vilket kan ha många olika anledningar. Det är bra att förankra brett, med så många som möjligt.

Sara Sporre, kultursekreterare, Lindesbergs kommun, om kulturombud som ett sätt att få ett vitalt kulturutbud i skolan.

Sara, du är kultursekreterare i Lindesbergs kommun. Du och de andra kultursekreterarna/kulturcheferna i kommunerna som varit delaktiga i projektet har alla identifierat skolan som en viktig samarbetspart för att nå barn och unga för konst- och kulturprojekt. Samtidigt kan det vara svårt att hitta ingångar till skolan när man kommer utifrån och initierar ett projekt, så som vi har gjort. Skolorna har ofta både en tidsmässigt och ekonomiskt pressad situation. Det är ofta svårt för både rektorer och lärare att hitta tid att sätta sig in i ett projekt som kommer utifrån – vad det skulle betyda rent organisatoriskt och praktiskt från deras sida att delta. Det är något lättare på låg- och mellanstadieskolor då eleverna har klasslärare som har större möjlighet att skaffa sig en överblick av hur ett projekt kan arbeta ämnesöverskridande och friare nyttja lektionstid. På högstadieskolor blir det mer komplicerat med ämneslärare, korta lektioner som avlöser varandra och en än mer pressad läroplan. I Lindesbergs kommunala barnkulturplan anges hur samverkan kan ske mellan skola och kultur. Bland annat ska både förskola, grundskola och gymnasieskola utse kulturombud på respektive skolenhet och kulturombud och kommunens

kultursamordnare har återkommande träffar under läsåret. Vill du berätta något mer om kulturombudens roll på skolorna och hur de skulle kunna underlätta samverkan mellan skola och den här typen av konstnärliga deltagandeprocesser som vi arbetat med?

Sara: Kulturombuden på skolorna är enormt viktiga. Mellan olika förvaltningar i kommunen finns glapp och mellanrum och kulturombuden fyller en viktig roll för att minska glappet mellan kulturförvaltningen och skolans värld, som fungerar på helt olika sätt. Alla skolor i kommunen ska ha ett kulturombud, en lärare som i början av läsåret utses som kulturansvarig. Det varierar hur aktiva och engagerade kulturombuden är själva, och det påverkar såklart. Kulturombudet har redan kontakt med de andra lärarna – de känner till elevernas scheman, när de äter lunch och när skolbussen går till exempel. Praktiska detaljer som är svåra att känna till när man kommer utifrån och vill planera aktiviteter. Vissa skolor, men inte alla, har också kulturgrupper där elever ingår och kan vara med och påverka kulturutbudet. Det är viktigt att det finns kulturombud på skolorna för att få ett starkt kulturutbud för alla elever.

En lärares perspektiv

Ett samtal mellan konstnären Jelena Rundqvist och Mari-Anne Larsson och Emelie Borg, lågstadielärare på Tallängens skola i Hällabrottet i Kumla – om öppenhet, samarbete och att lära med alla sinnen.

Jelena: Hur fungerade det för dig och er att integrera Stenartprojektet i den vanliga undervisningen?

Mari-Anne: Det funkade jättebra i och med att vi läser om hembygden i trean. Och Hällabrottet är ju vår hembygd, det är här vi bor. Fokuset på sten, som varit så betydelsefull i Hällabrottet, var också viktigt. Det har till exempel funnits så många duktiga stenhuggare på platsen, som nu har vägar uppkallade efter sig, något som vi kan återkoppla till i den vanliga skolundervisningen.

Jelena: Det var ju egentligen en slump, en lycklig slump, att just vi började samarbeta och att ni hade den här fokusen på hembygden. Projektet var ju egentligen planerat för att samarbeta med en mellanstadieklass, men det fanns inte någon ansvarig lärare på mellanstadiet som hade tid att ta sig an projektet. Och sedan var ni så positiva.

Mari-Anne: Ja, jag tror att trean är en rätt bra ålder att göra sådana här grejer i. Eleverna är inte för stora, och liksom inte för små heller. Det passar dem på något vis.

Jelena: Och så har de så mycket fantasi som de behöver få utlopp för.

Jelena och Mari-Ann diskuterar en stund om projektet hade kunnat integreras bättre i den ordinarie undervisningen om de fått kontakt tidigare. På grund av att projektet var i uppstartsfasen, det här var det första projektåret, och i och med att det var svårt att få någon mellanstadielärare med på tåget, blev det bestämt relativt

sent att projektet skulle rikta sig till just treorna. Inte förrän ett par månader innan den första workshopen skulle ges i mitten av april blev det klart med treorna. Jelenas planering försvårades när hon inte visste vilken åldersgrupp hon skulle rikta sig till. Å ena sidan hade kanske projektet kunnat komma in bättre i den vanliga undervisningen om allt blivit klart tidigare, åtminstone gett ett annat lugn. Å andra sidan hade kanske inte Jelena kunnat bestämma exakt vad som skulle ske inom projektet i ett sånt tidigt stadiet, då öppenheten att följa med i det som händer och i barnens idéer var så viktig.

Mari-Anne: Och det är så det ska vara också. Att det kommer idéer, och att man kan ändra sig, och byta väg. Jag tyckte det var jättebra.

Jelena: Ni som lärare var ju väldigt med på att det var så här öppet. Det är ju inte alla lärare som är så, de kanske mer vill veta vad som ska hända. Men ni ställde inte sådana krav på mig.

Mari-Anne: Nej, jag tycker det är det som är lite roligt. Det är ju så barn är. Du vet ju inte från den ena dagen till den andra vad som händer.

Jelena: Om man hade varit tydligare, då hade man på ett sätt kunnat koppla ihop projektet mer med skolan, men när man jobbar så här med barn ... det jag tycker är roligt är också att det är de som driver och för att jag ska kunna följa med i det de hittar på så kan ju inte jag vara för ...

Mari-Anne: Inte ha mallar ...

Jelena: Nej precis, då förlorar man öppenheten.

Mari-Anne: Men det är olika tror jag också hur man är i sin personlighet. En del vill ju veta precis – det här ska hända. Och det får inte gå utanför det för då blir det liksom kaos. Men det gör inget om det blir kaos ibland, tycker jag. Det blir det ibland.

Jelena: Vad tycker du var särskilt lyckosamt med projektet?

Mari-Anne: Att de fick prova på sådana saker som de inte gör annars. Att de fick testa. De hade nog aldrig kunnat tänka att de skulle bygga med stenar. Just det tycker jag är jättebra, att de fick prova på det som inte är det vanliga. Och att det är praktiskt arbete. Och samtidigt konst. Jag tror ingen av dem kunde tänka att en soffa kunde vara konst heller från början. Men det blir ju konst när man gör det som konst. Och sen att de tyckte att det var så kul. Och det är jättebra att det är en övning i samarbete. De behöver verkligen det. En del har jättesvårt att samarbeta.

Emelie Borg kommer in i samtalet. Hon är klasslärare till årets treor på Tallängens skola tillsammans med Mari-Anne. Hon var inte med i projektet *Jag är Stenart*, då Marie-Anne istället arbetade med Marie Sällberg, men däremot i årets uppföljning av projektet. Hon och Mari-Anne är överens om att när någon kommer utifrån och leder gruppen som Jelena gjort kan gruppdynamiken förändras.

Emelie: Jag tror att de övar sig bättre i grupp när det är någon annan än vi lärare som håller i det. För vi vet ju, om vi sätter ihop den här gruppen, då vet vi om det kommer att fungera eller inte. Men du vet inte. Och då vill de lyckas på ett annat sätt. När du inte känner dem, och de inte känner dig, då vill de lyckas.

Jelena: Märker ni det?

Emelie: Ja, det syns på hur en grupp funkar. Om man känner gruppen, så syns det jättetydligt när de lägger manken till och försöker, fast att i normala fall hade just den konstellationen kanske haft det svårare att komma överens. Det är ganska intressant.

Mari-Anne: Men det är också viktigt att det finns båda bitarna – både arbete i grupp och enskilt när man gör sådana här projekt.

Mari-Anne lyfter det förändrade samhället som en anledning till att hon upplever att barnen är mer individualiserade med vassare

armbågar nu än tidigare och hon trycker på vikten av att lära sig att arbeta i grupp, eftersom de flesta gör det sen resten av livet. Hon ser förändringen redan i förskoleklass. Förr var förskoleklass ett år där du skulle bli del av en grupp, med mycket social lek, men nu får leken allt mindre utrymme och fokus är istället på ämnen som matte och svenska. Men leken är viktig, menar Mari-Anne. Det är den som behövs för att lära sig social kompetens och att samarbeta.

Trots att forskning fastslår att inläring sker allra bäst när hela kroppen och alla sinnen får vara med, pressas barn redan på låg- och mellanstadiet till stillasittande teoretisk kunskapsinhämtning i högt tempo för att skolans mål ska hinnas med. Stressen infinner sig redan hos många mellanstadieelever, som redan i fyran ska förberedas inför de första betygen som ges i årskurs 6. Från lågstadiet ges omdömen och eleverna är väl medvetna redan nu om de har klarat det de ska eller inte. Samtal om att nå mål finns ständigt närvarande i klassrummet.

Variationen på workshoppar och aktiviteter lyfter Mari-Anne som en positiv aspekt av projektet och att arbetet innehöll mycket rörelse och fysisk aktivitet som koreografiska övningar och uteaktiviteter och allt praktiskt estetiskt arbete. Bara att vara ute i skogen och röra sig är ju lärorikt i sig själv, menar Mari-Anne. Även cykelturerna dit var viktiga. Om du gör något fysiskt samtidigt som du pratar om de här grejerna, då kommer du ihåg dem på ett annat sätt. Så är det ju för mig också. Man minns med fingrarna. Det är ju därför du kommer ihåg bättre när du skriver med en penna än när du trycker på ett tangentbord. Man formar minnet på ett annat sätt när man använder kroppen. Och likadant hur man kommer ihåg när man blir lite äldre, när vi var och hackade fossiler till exempel, då förknippar man kunskapen med någonting

man gjort. Det är stor skillnad mot att sitta och läsa i en bok bara, för då har man liksom liksom inget att fästa upp det på.

Jelena: Så vad har det här projektet bidragit med utifrån ditt perspektiv?

Mari-Anne: Skolan har blivit så teoretisk. Mycket av det estetiska försvinner. Till exempel har vi inte hållit på med lera på många år innan det här projektet, sådana saker försvinner. Många av de här barnen hade aldrig varit på en konstutställning eller träffat en koreograf, så de visste inte vad det var innan. Mycket som gjordes i projektet var helt nytt för dem. Och barn behöver den estetiska biten också. Jättemycket. Inte bara det teoretiska. Så det tycker jag har varit det absolut bästa att de har fått det också, som de inte får annars. Och många hade inte ens varit uppe vid Stenarbetsmuseet, eller sett marmorgolvet i det gamla huvudkontoret, fast de har bott här länge.

Jelena: Så projektet blev också en introduktion till deras egen plats?

Mari-Anne: Ja, det blev det ju. Det var många som inte hade varit där. Så det är kul, tycker jag. Vi behöver mer sånt här.

Open call

För att anlita konstnärer till projektet skapade Konstfrämjandet en öppen utlysning som spreds nationellt genom Konstfrämjandet och Region Örebro läns breda kontaktnät, där ansökningar mottogs från konstnärer och konstnärsgrepp som ville delta i projektet.

Utlysningen efterfrågade konstnärer med intresse och erfarenhet av att arbeta med barn och unga samt av pedagogiskt arbete och deltagarbaserade processer. Genom deltagarbaserat arbete och målmedveten pedagogisk verksamhet utifrån frågor om miljö och kulturarv önskade vi att konstnären tillsammans med deltagare skulle producera ett eller flera konstverk med utgångspunkt i den specifika plats som projektet utgick ifrån. Vi eftersökte ett konstnärligt arbete som i en gemensam undersökande öppen process mellan konstnärer och deltagare skulle conceptualiseras och genomföras med platsen, dess sammanhang och unika förutsättning i centrum. Vi hoppades också att produktionen skulle innebära ytterligare möten, inte bara mellan konstnär och de deltagande eleverna, utan också i en vidare bemärkelse, mellan olika grupper av deltagare, boende i närmiljön och med representanter från civilsamhälle och offentliga myndigheter.

Uppdraget innebar ett heltidsarbete om 2,5 månader spritt över två terminer. Tiden fördelades enligt överenskommelse, med arvode enligt KRO:s (Konstnärerernas Riksorganisation) rekommendationer. Arbete på plats var en förutsättning för projektet och vi föreslog att arbetet med fördel kunde planeras som en serie kortare vistelser med mer intensivt arbete i perioder och med presentation av projektet i början av maj. Projektet bekostade material och produktion för workshoppar och presentation, resor och boende om det var aktuellt, inom ramen för budget.

Konstnärerna ombads att söka med:

- En kortfattad redogörelse för hur de skulle vilja närma sig projektet konceptuellt och metodologiskt.
- En kortfattad beskrivning av den egna praktiken och erfarenhet och tankar om platsspecifikt deltagarbaserat processarbete samt pedagogiskt arbete med barn och unga.
- En grov tidsplan över när det skulle passa att arbeta på plats och om det är något särskilt vi behövde ha i åtanke när vi planerade för till exempel boende och resor, och om körkort fanns.
- Dokumentation av ett urval av tidigare arbeten, tre till fem stycken.

Upphovsrättsligt nyttjande

Avtal och tillstånd mellan uppdragsgivare och uppdragstagare samt deltagare är viktigt juridiskt och för att undvika oklarheter.

Ett avtal om upphovsrättsligt nyttjandet är ett viktigt komplement till uppdragsavtalet. I det här projektet har vi använt oss av följande avtal:

Upphovsrättsligt nyttjande

- Konstnären äger alla rättigheter till de konstnärliga verk som produceras inom projektet.
- Uppdragsgivare (projektägare samt projektledare) äger visningsrätt av de konstnärliga verk som produceras inom projektet.
- Uppdragsgivare följer MU-avtalet vad gäller utställningsersättning.
- Uppdragsgivare har avtal med Bildupphovsrätt i Sverige, vilket reglerar olika typer av upphovsrättsligt nyttjande av utställda verk.

Exempel på upphovsrättsliga nyttjandet av utställda verk, d.v.s. kopiering och tillgängliggörande av verket efter avslutad utställning är publicering av bilder på verket/verken på arrangörens webbplats. För det fall uphovspersonen är medlem i en rättighetsförvaltande organisation som representerar uphovspersonen i fråga om upphovsrättsliga nyttjanden skall parterna i denna del istället hänvisa till att avtal skall träffas mellan arrangören och den rättighetsförvaltande organisationen (till exempel Bildupphovsrätt i Sverige). Detta avtal reglerar inte (annat än i den omfattning som anges

i avtalet) de rättigheter som tillkommer upphovspersonen/upphovspersonerna enligt lagen om (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Arrangören får således inte kopiera, bearbeta, framföra, överföra samt visa eller sprida exemplar av verken i annat sammanhang utan upphovspersonenes medgivande. Då kopior av verket framställs eller då det görs tillgängligt för allmänheten, skall upphovspersonen namnges i den omfattning och på det sätt god sed kräver. Verket får inte ändras eller göras tillgängligt för allmänheten i sådan form eller i sådant sammanhang så att upphovspersonens litterära eller konstnärliga anseende eller egenart kränkes.

Dokumentation och namngivelse

Dokumentation av projektet får användas för publicering i Region Örebro läns kanaler, Konstfrämjandet Bergslagens kanaler, den samarbetande kommunens kanaler och konstnärens kanaler: webbplats, sociala medier samt tryckt material (skrifter, rapporter och dylikt).

Konstnären, projektägare och projektledare har alltid rätt att använda dokumentation i egen marknadsföring eller egna projekt såsom utställning eller bokproduktion.

Vid användning av dokumentation av projektet, samt dokumentation av verk som skapats inom projektet, ska konstnärens, projektägarens, projektledarens, samarbetsparters och finansiärers namn alltid anges.

I inbjudningar, rapporter, skrifter och dylikt ska uppdragsgivare samt finansiärers loggor alltid finnas med.

Samtycke om användning av personnamn och bild

Enligt integritetsskyddsmyndigheten bör personuppgifter om barn anses särskilt skyddsvärda i dataskyddsförordningen eftersom barn kan ha svårare att förutse riskerna med att lämna ifrån sig uppgifter och att förstå vilken rätt till skydd för sina uppgifter som de har. Precis som när det gäller vuxna måste man ha en rättslig grund, det vill säga stöd i lagen, för att kunna behandla personuppgifter om barn. I projekt som sker utanför skolans ordinarie verksamhet behöver vårdnadshavare ge samtycke till att barnets personuppgifter används.

Personuppgifter är all slags information som kan knytas till en människa, direkt eller indirekt. Till exempel namn, adress och e-postadress, telefonnummer, personnummer och foton.

I detta projekt bad vi vårdnadshavare om samtycke att använda barnets personuppgifter i form av bilder, även rörlig bild, som barnet förekommer på under projektperioden samt samtycke om användning av barns personuppgifter i form av personnamn för publicering i Region Örebro läns kanaler, Konstfrämjandet Bergslagens kanaler, den aktuella kommunens kanaler och konstnärens kanaler: webbplats, sociala medier samt tryckt material (skrifter, rapporter och dylikt).

I fall där samtycke inte har gått att få från vårdnadshavare har barnets personuppgifter inte använts.

Bortom de blå bergen i media

Länkar till nedanstående artiklar finns på projektets webbplats:

<http://bergslagen.konstframjandet.se/projekt/bortom-de-bla-bergen/bortom-de-bla-bergen-i-media/>

”Kumlas Stenindustri i fokus för nytt konstprojekt”

Nerikes Allehanda, 20180222

”Med stenen som utgångspunkt”

Sydnärkenytt, 20180309

”Med stenen som pedagog”

Stenindustriförbundets branschtidning Sten, nr 1, 2018.

”Stenen den självklara huvudpersonen”

Nerikes Allehanda 20180429

”Barnens konstverk blir kvar”

Sydnärkenytt, 20180511

Publikationen ”Jag är Stenart”

Bilaga till Nerikes Allehanda, 20180531

Direktsändning från vernissagen av *Jag är Stenart*

Eftermiddag i P4 Örebro, 20180601

”Hanna Wildow leder konstprojekt i Lindesberg med skolelever”

Nyhetskanalen Lindekultur, 20180917

”Storåskolan deltar i konstprojekt för halv miljon kronor”

Nerikes Allehanda, 20181024

”Konstfrämjandets skolprojekt i Lindesberg presenteras på utställning i Stripa”

Nyhetskanalen Lindekultur, 20190427

”Skog, andning och färgen blå”

Nerikes Allehanda, 20190504

”Sjundeklassare rev ner gränser i Stripa: ”Vems andetag räknas, vems andetag skyddas””

Nerikes Allehanda, 20190518.

Direktsändning från vernissagen av *tag mitt andetag iväg*

P4 Örebro 20190517

”Magisk portal in mot Sveafallen”

Karlskoga Tidning-Kuriren, 20200822

”Skattjakt i magiskt område avslutade konstprojekt för elever”

Karlskoga Tidning-Kuriren, 20201014

Karlskoga Tidning-Kuriren, 20200822

Bortom de blå bergen – projektorganisation

Projektägare: Region Örebro län, Område kultur och ideell sektor

Projektledare: Konstfrämjandet Bergslagen

Konstfrämjandet Bergslagen

Konstfrämjandet Bergslagen är en ideell förening vars motto och drivkraft är ”konst för alla”. En organisation med ett stort kontaktnät bland konstnärer, organisationer och andra aktörer inom kulturlivet. Bas och galleri finns i centrala Örebro, men verksamheten sker över hela länet. På galleriet speglas samtidskonstscenen med varierande tekniker och uttryck, men utställningarna kommer även till dem som har svårt att ta sig till gallerier och konsthallar. Några riktar sig till barn och visas på bibliotek, andra görs för arbetsplatser och kontor. Konstfrämjandet Bergslagen ser också till att de som bor på äldreboende kan få uppleva konst som stimulerar och ger upphov till samtal. Konstfrämjandet arbetar ofta i projektform.

Ramverk

Syftet med projektet är att skapa nya och långsiktiga strukturer för konstpedagogisk verksamhet i hela Örebro län och är ett led i det regionala uppdrag som Region Örebro län gett Konstfrämjandet Bergslagen att utveckla konstpedagogiken i länet. Detta är en viktig del i den regionala handlingsplanen för bild och form som har tagits fram av Ulrika Stigbäck, utvecklingsledare bild och form på Region Örebro län. Ramverket för *Bortom de blå bergen* initierades av Caroline Malmström, dåvarande verksamhetsutvecklare, Folkkrörelsernas Konstfrämjande, Marita Axelsson, dåvarande verksamhetsledare, Konstfrämjandet Bergslagen samt Ulrika Stigbäck, utvecklingsledare bild och form på Region Örebro län.

Projektår 1

Projektår 1 har genomförts i samarbete med Kumla kommun, Tallängens skola i Hällabrottet och Yxhultbygdens kultur- och hembygdsförening. Projektet finansierades av: Region Örebro län, Kulturrådet, Kumla kommun, Adolf Lindgrens stiftelse och Folkkrörelsernas Konstfrämjande. Projektledare: Kerstin Wagner och Maria Andersson.

Projektår 2

Projektår 2 har genomförts i samarbete med Lindesbergs kommun, Storåskolan i Storå och Stripa galleri. Projektet finansierades av: Region Örebro län, Kulturrådet, Lindesbergs kommun, Adolf Lindgrens stiftelse och Folkkrörelsernas Konstfrämjande. Projektledare: Kerstin Wagner, Maria Andersson och Kristina Lindberg.

Projektår 3

Projektår 3 har genomförts i samarbete med Degerfors kommun, Strömtorpsskolan, Parkskolan, Bruksskolan, Svartå skola och Åtorp skola och Karlskoga Degerfors Grafikverkstad. Projektet finansierades av: Region Örebro län, Kulturrådet, Degerfors kommun, Adolf Lindgrens stiftelse och Folkkrörelsernas Konstfrämjande samt med Coronastöd från Kulturrådet och Tillväxtverket. Projektledare: Kerstin Wagner och Kristina Lindberg.

Metodhandbok

Redaktör och formgivning: Maria Andersson

Texter och intervjuer (där inget annat anges): Maria Andersson

Huvudfinansiär och beställare: Region Örebro län

Medfinansiär: Konstfrämjandet Bergslagen

Med stöd av: Folkkrörelsernas Konstfrämjande, Kulturrådet, Kumla kommun, Lindesbergs kommun och Degerfors kommun.

Kolofon

Redaktör: Maria Andersson

Medredaktörer: Ulrika Stigbäck, Region Örebro län

och Kerstin Wagner, Konstfrämjandet Bergslagen

Grafisk form och omslag: Maria Andersson

Korrekturläsning: Jessica Jeppson, Region Örebro län

Tryck: Ljungbergs tryckeri, Klippan, 2021

ISBN: 978-91-983396-4-2

Region Örebro län

<https://utveckling.regionorebrolan.se/bortomdeblabergen>

Konstfrämjandet Bergslagen

[www.http://bergslagen.konstframjandet.se/projekt/bortom-de-blabergen](http://bergslagen.konstframjandet.se/projekt/bortom-de-blabergen)

Finansiärer till *Bortom de blå bergen*:

Konstfrämjandet
Bergslagen

Region Örebro län

Konstfrämjandet

Kumla kommun

LINDEBERG

DEGERFORS KOMMUN

ADOLF LINDGREN'S
STIFTELSE

KULTURRÅDET

Bortom de blå bergen är ett konstpedagogiskt utvecklingsprojekt på uppdrag av Örebro Region län, där Konstfrämjandet Bergslagen samarbetat med skolklasser i tre kommuner i Örebro län.

Tre olika deltagarbaserade konstproduktioner, ledda av två konstnärer och en konstnärsgrupp, har avlöst varandra mellan 2018 och 2020: *Jag är Stenart* av Jelena Rundqvist och årskurs 3 på Tallängens skola, Hällabrottet, Kumla, *tag mitt andetag iväg* av Hanna Wildow och årskurs 7 på Storåskolan, Storå, Lindesberg, samt *Den tredje sanningen* av Rören/Johannessen i samarbete med årskurs 3 och särskolan på Parkskolan, Strömtorpsskolan, Bruksskolan, Svartå skola och Åtorps skola, Degerfors.

